

Гордієнко О. А., М. О. Устецька// Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанкова – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. – С. 19 – 23.

М. О. Устецька,
студентка ННІ педагогіки,
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри початкової освіти
та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Використання лінгвістичних ігор на уроках української мови як засіб формування мовної особистості дітей молодшого шкільного віку

Сучасний урок української мови в початкових класах ставить перед собою мету, яка визначається головними завданнями початкового етапу навчання мовно-літературної галузі, визначених Державним стандартом початкової освіти. Усе актуальнішою стає проблема урізноманітнення видів діяльності дітей під час навчання, що поряд із питаннями індивідуалізації навчання, міцності засвоєних знань усе більше цікавить дослідників. Практика засвідчує, що ефективності засвоєння учнями навчального матеріалу може сприяти використання ігрових прийомів на заняттях. Гра є елементом цікавості, пожвавлює урок, активізує учнів, і тому може розглядатися як ефективний засіб формування мовної особистості дітей молодшого шкільного віку.

Проблема формування мовної особистості молодшого школяра та використання гри на уроках є об'єктом уваги багатьох педагогічних праць

Н. Анікєєвої, П. Блонського, О. Газмана, А. Макаренка, П. Підкасистого, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги, С. Шацького, Г. Яновської та ін.

Мета статті –розгляд сутності поняття "лінгвістичні ігри", можливостей їх використання на уроках мовно-літературної галузі як засобу формування мовної особистості молодших школярів.

Дослідники зазначають, що лінгвістичні ігри – це особливий вид дидактичного матеріалу, який спрямований на підвищення рівня зацікавленості учнів, розвиток пізнавальних процесів, стимуляцію інтересу до вивчення матеріалу. На уроках мовно-літературної галузі гра допомагає вдосконаленню мислення й мовлення учнів, збагачує і активізує їх словниковий запас, а також створенню відповідних асоціацій для запам'ятовування термінів, формування наукових понять.

За Л. І. Гамалієм, розрізняють такі види навчальних ігор: 1) за місцем виконання (рухомі та нерухомі); 2) за формою виконання (усні й письмові); 3) за кількістю учасників (індивідуальні й колективні). За класифікацією Г. Р. Передрія, серед лінгвістичних ігор виокремлюються мовні конкурси: вікторини, КВК, аукціони, лото, змагання. Тут можна використовувати загадки, ребуси, шаради, чайнворди тощо.

Наприклад, під час вивчення фразеологізмів можна використати гру змагання "Замініть на одне слово": які дієслова відповідають фразеологізмам: 1. Пекти раки. 2. Байдики бити. 3. Точити теревені. 4. Замилувати очі. 5. П'ятами наківати. 6. Зарубати на носі. 7. Взяти на мушку. 8. Ні пари з вуст. 9. Носа повісити.

Гра захоплює дитину, що сприяє розвитку мислення, фантазії, і це, безперечно, впливає на її загальний психічний розвиток. Тому вдало введена в контекст уроку лінгвістична гра є могутнім засобом забезпечення ефективної навчальної діяльності та підвищення в учнів зацікавленості вивченням рідної мови, прищеплює любов до неї.

За призначенням лінгвістичні ігри можна поділити на такі групи:

1) навчальні, які допомагають поглиблювати знання теоретичного матеріалу, формувати практичні вміння та навички, перевіряти рівень компетентності учнів;

2) розвивальні, що сприяють розвитку творчого мислення учнів, їх психофізичних якостей (уваги, пам'яті, зосередженості, швидкості реакції тощо);

3) творчі, головне завдання яких – створювати умови для реалізації творчого потенціалу дитини [2, с. 27–29].

Один із важливих шляхів національного виховання дітей у Новій українській школі пролягає через максимальне залучення гри в навчально-виховний процес початкової школи. У наш час, коли відбувається процес відродження національної системи виховання, доречним бачиться активне залучення до процесу формування особистості дитини українських традиційних народних дитячих ігор. Адже національні дитячі ігри, глибокі за своєю мудрістю, містять у собі величезний виховний потенціал. Вони добре сприймаються сучасними дітьми, адже за формою і за змістом найповніше відповідають ментальності української дитини і можуть бути використані як на уроці, так і в позаурочний час [3, с. 41].

Народна гра "Зайчик". Діти беруть одне одного за руки, ходять колом та співають. У середині кола опиняється улюблений персонаж дитячих казок – Зайчик. Діти співають: "Та нікуди зайчику вискочити", і Зайчик робить вигляд, що рознімає дітям руки, але не рознімає. Далі звучать слова пісні: "Ой, скоч, коли хоч..." – зайчик скаче. Коли ж співають: "Коли хочеш, поклонися," – Зайчик вибирає когось із кола, вклоняється йому. Далі обрана дитина стає зайчиком, і гра триває. ("Загороджу річку терном-берном, терном-берном / Та нікуди зайчику вискочити, вискочити. / В мене ворота залізнії, залізнії, / А замочки золотії, золотії. / Ой, скоч, коли хоч, коли мати велить, коли, твоя, зайчику, голова не болить. / Ой, ну зайку, скоки в боки через мої карі Оки. / Ой, ну, зайку, обернися, кому хочеш, поклонися").

Гра належить до найбільш активних і ефективних форм проведення вільного часу, але допомагає їй у здобуванні знань. Вона забарвлює емоційний фон уроку в яскраві тони, дає змогу з користю проводити час, створює стабільну ситуацію успіху й водночас забезпечує мовний розвиток учня. Порівняно з іншими формами навчання й виховання, перевага гри полягає в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для учня, активізує здатність дітей до мимовільного запам'ятовування. Окрім того, у грі формуються й такі особистісні якості, як самостійність, організованість, дисциплінованість, цілеспрямованість, наполегливість, творча активність тощо. Використання лінгвістичних ігор допомагає вчителю-класоводу захопити учнів вивченням мови, збудити постійне прагнення збагачувати свій інтелектуальний досвід у мовній царині [1, с. 20].

Неодмінною умовою використання лінгвістичних ігор має бути принцип новизни, жодне заняття не повинне бути подібним на інше. Тут на допомогу вчителю прийдуть різні форми нестандартних уроків: урок-казка, урок-подорож, урок-змагання, урок-гра, або ж традиційний урок із нестандартними елементами.

Головною умовою ефективності застосування лінгвістичних ігор є їх органічне введення в навчально-виховний процес. Залежно від дидактичної мети, до лінгвістичних ігор звертаються на уроках різних типів: 1) засвоєння нових знань; 2) формування вмінь та навичок; 3) застосування (закріплення) знань, умінь та навичок; 4) узагальнення й систематизації знань.

Ігри можуть бути доцільними на різних етапах уроку: актуалізації опорних знань, сприйняття й засвоєння навчального матеріалу, а також закріплення знань, умінь та навичок [4].

Так, конкурс "Скоромовки" проводимо на початку уроку: кожному скоромовку промовити тричі, по дві для кожної команди:

1 команда	2 команда
Ворона проворонила вороненя.	Наш садівник розсадівникувався.

Бобер на березі з бобренятами бублик пік.	Боронила борона по боронованому полю.
--	--

На підсумковому етапі уроку читання проводимо веселу вікторину "У гостях у казки": 1) Герой, який не потребує послуг авіації. (Карлсон). 2) Хлопчик, який посіяв гроші (Буратіно). 3) Літальний апарат Вінні-Пуха. (Повітряна кулька). 4) Кіт, якого постійно запрошують на прогулянку (Леопольд). 5) Героїня якої казки співає, танцює, пече, жне, вишиває, прибирає і на балу танцює (Попелюшка). 6) Чоловік, який літає верхи на боеприпасах (Мюнхгаузен).

Як бачимо, лінгвістичні ігри (ребуси, загадки-жарти, кросворди, шаради) допомагають систематизувати й поглибити знання учнів із вивчених тем; удосконалити мовну компетентність – розвинути навички правильного письма й говоріння; підвищити вміння співпрацювати з іншими (у групах, парах), доводити свою думку толерантно й тактовно; свідомо застосовувати знання.

Таким чином, лінгвістичні ігри на уроках української мови як засіб формування мовної особистості молодшого школяра вкрай необхідні, оскільки вони є проявом природної потреби дитини в діяльності. У ній дитина пізнає і перетворює навколишню дійсність, світ речей, людей, саму себе, розвиваючи свої здібності. Вибір тої чи іншої лінгвістичної гри на уроках української мови навчання залежить від наявного рівня знань, умінь і навичок учнів та від складності дидактичних завдань, які стоять перед ними. Гра допомагає учням, коли важко, коли є необхідність створити додатковий емоційний фон та підвищити можливість досягнення результатів [4, с. 10].

Отже, використання різноманітних лінгвістичних ігор на уроках української мови та в позакласній роботі дає позитивні результати, оскільки вони сприяють розвитку логічного мислення школярів, збагачують творчу уяву, є засобом формування пізнавальних інтересів учнів.

Список використаної літератури

1. Асмолов А. Г. Психологія особистості : принципи загальнопсихологічного аналізу. Київ : Сенса, 2001. 416 с.

2. Громик Є. Гра – найсерйозніша справа. *Початкова школа*. 1999. № 4. С. 27–29.

3. Методичні рекомендації "Словникові слова, загадки у творчій та пізнавальній діяльності молодших школярів на уроках української мови". URL: <http://www.shag.com.ua/metodichnirekomendaciyi-slovnikovi-slova-zagadki-u-tvorchij-t.html?page=2>

4. Павленко С. О., Павленко О. П. Філологічний калейдоскоп. Тернопіль : Навч. книга - Богдан, 2011. 128 с.